

A propòsit dels bons-llibres (1)

Albert Sansano / Batiste Malonda

A l'inici de cada curs escolar se susciten els debats sobre els llibres de text i altres materials curriculars. L'augment continu dels preus dels materials —llibres, quaderns, estoigs...— incrementen de manera imparable el cost de l'escolarització de l'alumnat. En el curs 2007/08, la publicació de l'Ordre de la Conselleria d'Educació de 6 de juny, per la qual s'inicia el programa de gratuïtat dels llibres de

text per a l'alumnat de l'ensenyament bàsic en els centres sostinguts amb fons públics, ha provocat un nou debat al si de la comunitat educativa. El professorat valencià ha de recórrer a la imaginació i a dedicar un esforç afegit per tal de continuar treballant amb experiències innovadores basades en projectes de treball, materials curriculars o biblioteques d'aula. Tot per a evitar ser sepultat per la

irrupció dels bons-llibres. No obstant això, els mitjans de comunicació i fins i tot algunes organitzacions progressistes han tractat de forma molt superficial les arrels del problema. Amb aquestes línies volem rescatar la informació sobre el tema i a reflexionar sobre les alternatives al nou model que ara es pretén imposar als centres.

Distintes opcions de gratuïtat

Tot recurs o material que ajuda al procés d'ensenyament-aprenentatge que aporta continguts. Tot allò per mitjà del qual l'alumnat pot obtenir informació. Tot el que tinga càrrega semàntica o potencial educatiu. Les tres definicions ens aproximen a la concepció de material curricular.

La versió més restringida dels documents oficials sobre material curricular apunta a "aquells llibres de textos i altres materials editats que els professors i alumnes utilitzen en els centres docents, per al desplegament i aplicació de les ensenyances de Règim General" (Reial Decret 388/1992). En general, amb excepció d'algunes temptatives i produccions puntuals, les institucions han volgut identificar llibre de text amb material curricular.

Els Moviments de Renovació Pedagògica (MRP) i els corrents lligats a la innovació educativa apunten que els materials curriculars són tota mena de recursos diversos i polivalents que afavorixen la intervenció educativa sense suplantar el docent, és a dir, una mena de suports que inspiren el treball dels docents i faciliten l'exercici de la seua autonomia.

El professor Jaume Martínez Bonafé apunta que en els discursos oficials "es parla del currículum obert i flexible, però sabem que eixa suposada obertura i flexi-

TANIA CASTRO

bilitat curricular —que no ho és tant, tal com queden els mínims prescrits per l'Estat— pot acabar fortament tancada des de les grans editorials a través del llibre de text únic. Els materials d'aquests

col·lectius han d'actuar com un model alternatiu i de contrast, que exemplifique eixa obertura i flexibilitat, i permeta un treball creatiu per part de les professores i els professors. Enfront de l'oferta única

d'un mercat controlat per les grans multinacionals del llibre de text, ha d'assumir-se el repte de provocar en el conjunt del professorat la possibilitat d'opcions diferents i més renovadores en el desplega-

La gratuïtat, un debat recent

La gratuïtat de l'ensenyament públic és una reivindicació constant dels moviments populars d'abans i després de la guerra civil. Des de l'"alternativa a l'ensenyament", feta pública en l'etapa de la Transició, fins a les plataformes en defensa de l'ensenyament públic, tots els documents arrepleguen aquesta reivindicació. No obstant això, llevat el cas dels MRP i les Escoles d'Estiu, a poc a poc s'ha anat abandonant la idea de gratuïtat dels materials curriculars, una reivindicació que s'ha centrat exclusivament en el llibre de text. La ideologia neoliberal és tan hegemònica que ha penetrat en les organitzacions d'esquerra i fins i tot ha aconseguit que s'apropien del llenguatge dels que només pretenen que l'educació esdevinga una mercaderia més. Segons la pròpia Associació Nacional de Editors de Llibres i Material de Ensenyanza (ANELE), el mercat del llibre de text va aconseguir el 2006 uns beneficis de 736,43 milions d'euros i es va situar, amb un 24,4 % de la producció, al capdavant del mercat del llibre.

Però la Constitució espanyola és taxativa: "L'Educació bàsica és obligatòria i gratuïta". El llibre de text o material didàctic necessari per a impartir l'educació bàsica i, per tant, per a garantir el dret fonamental a l'educació, ha

de ser gratuït. És per aquesta raó que de manera reiterada el Consell Escolar de l'Estat ha instat les administracions educatives perquè arbitren les mesures necessàries per a garantir aquest dret en tots els centres sostinguts amb fons públics.

Entre els anys 1996 i 2000 es van succeir distintes iniciatives legislatives en el Congrés dels Diputats relacionades amb el tema. Entre elles, la Proposició de Llei reguladora del llibre de text per a l'ensenyament bàsic, presentada en 1998 va per la Confederació Espanyola d'Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (CEAPA), la qual, després de recollir el nombre de firmes legalment exigides, va seguir el tràmit corresponent en la Cambra, i finalment va ser rebutjada pel Parlament amb els vots en contra de PP, CiU i PNB. No obstant això, el 23 de febrer de 1999, la comissió d'Educació i Cultura del Congrés va aprovar la sol·licitud de crear una subcomissió que analitzara el cost dels llibres de text en l'ensenyament bàsic i obligatori i la seua repercussió en les economies familiars. Entre les propostes que hi van sorgir, a més de les recomanacions per a avançar cap a la gratuïtat, "de forma gradual, d'acord amb les corresponents disponibilitats pressupostàries

i garantint, en tot cas el principi d'equitat", es recomanava la necessitat d'una atenció prioritària a l'alumnat d'Educació Especial amb discapacitat psíquico-físiques. En aquests casos, i en determinats supòsits, es plantejava dotar els centres escolars d'una biblioteca bàsica amb llibres de consulta: diccionaris, atles, textos de lectura i llibres de text, com a assaig de la possible pràctica de l'ús escolar del llibre com un bé col·lectiu mitjançant la metodologia del préstec. Convertit en els últims anys en eix per al populisme fàcil, la gratuïtat dels llibres va ser inclòs en els programes electorals de distintes partits. Per això, el govern espanyol la s'ha vist compromès en la polèmica i ha presentat la gratuïtat com una mesura destinada a garantir l'accés a l'educació de totes les classes.

Però la gratuïtat, afavoreix en grau superior l'alumnat de famílies desfavorides econòmicament? Evidentment no, si s'aplica com proposa ara la Generalitat Valenciana o altres governs autònoms. És a dir, si tot l'alumnat, siga quina siga la situació econòmica de les seues famílies, rep el mateix suport econòmic. Una política d'ajuda als centres per a dotar-los de material d'ús col·lectiu, biblioteques d'aula, materials, etc., o una política social

destinada a corregir les desigualtats han de ser necessàriament discriminatòries: café per a tots significa per a tots, no per a qui més ho necessita. Una política d'ajudes per a materials curriculars per a qui té menys ingressos, suposa fer un desembossament menor i té menys costos associats i ajudes a qui realment ho necessita. Però és possible que aquesta interpretació siga menys rendible electoralment.

La Constitució espanyola és taxativa: "L'Educació bàsica és obligatòria i gratuïta". El llibre de text o material didàctic necessari per a impartir l'educació bàsica i, per tant, per a garantir el dret fonamental a l'educació, ha de ser gratuït